

Nazorov jezik u službi metrike

Anita Runjić-Stoilova
Marijana Tomelić Ćurlin
Filozofski fakultet u Splitu
University of Split, Croatia

UDK: 821.163.42.09 Nazor, V. :801.63
Izvorni znanstveni rad
Original Refereed Article

Sažetak

Nazorovo se stvaralaštvo odlikuje žanrovskom, tematskom i stilskom raznolikošću. U ovome se radu pozornost pridaje stilskim osobitostima Nazorova pjesništva, točnije analiziraju se metričke posebnosti u jeziku njegovih pjesama. Pozornost se posvećuje pojedinim jezičnim elementima kojima Nazor stvara svoj pjesnički izraz. Iako se o njemu govori kao o jednom od najvećih hrvatskih čakavskih pjesnika, pisao je uglavnom na štokavštini. No, zavičajna je čakavica pratila cjelokupni njegov pjesnički rad. Ušavši u svijet književne štokavice, uza sva nastojanja, nikada do kraja nije ovladao štokavskom stilskom i naglasnom normom. Nesigurnost u ophođenju s naglaskom stajala je na putu njegovim naporima oko harmonične i blagoglasne versifikacije. Taj se problem pojavljuje posebice u ranijim njegovim zbirkama: *Lirika* (1910), *Nove pjesme* (1913), *Intima* (1915) i *Niza od koralja* (1922). Iz velikoga i raznolikoga pjesničkoga opusa za analizu je izabrano 20-ak pjesama koje pripadaju njegovoj ranijoj štokavskoj lirici.

Cljučne riječi: čakavština, metrika, naglasak, štokavština, Vladimir Nazor

1. Uvod

Temeljno obilježje cjelokupnoga Nazorova opusa, njegova je žanrovska, tematska i stilska raznolikost. Tijekom više od pedeset godina neprekidnoga književnoga stvaranja, koristeći se različitim književnim formama, Nazor je ostvario jedan od najopsežnijih i najznačajnijih opusa u hrvatskoj književnosti prve polovine XX. stoljeća. Pisao je lirske i epske pjesme, novele, romane, priče i pjesme za djecu, putopise, dnevnik te književnoteoretske rasprave i eseje. Prevodio je s talijanskoga, francuskoga i engleskoga jezika, ali i na talijanski, hrvatske pjesnike i vlastita djela. Zadivljuje raznolikost u njegovu radu i predanost svemu čega se prihvatio. U ovome se radu proučava jezik njegove poezije u službi metrike.

Unatoč velikom i raznolikom pjesničkom opusu vrlo se često o Vladimiru Nazoru govori kao o najvećem hrvatskom čakavskom pjesniku, iako je napisao relativno

malo pjesama na čakavštini, svega desetak: *Galijotova pesan, Ban Dragonja, Žena zapušćena, Stomanja, Invalid, Starci, Seh duš dan, Poreč*. Zanimljivo je da je rođeni Bračanin zapravo pisao na kastavskoj čakavštini, i to u ranijoj fazi svoga života i stvaralaštva. Sam je smatrao da je čakavski ne samo oblik nego i sadržaj!

I nisu me samo metrički razlozi potakli u Kastvu da gradim takve stihove. Vidi se to iz njihova sadržaja. Valjalo je o njima pričati, na kastavski način; pustiti da ljudi i žene iz puka sami govore, svojim riječima, svojim naglaskom... Jer sama forma ne čini pjesmu regionalnom, a lirik nema ni kod nas razloga da obuče svoje vlastite osjećaje u ruho koje njemu samome više ne pristaje... Sve manje shvaćamo da je bilo riječi bije u njenom akcentu, da je u njemu njen pravi smisao, duša njezina...

O tome je govorio u pismu urednicima *Antologija nove čakavske lirike* (Nazor, 1934: 10).

Ali čakavac i čakavština ne prepoznaju se samo u čistim čakavskim stihovima. Kako Radovan Vidović (1957: 55) kaže:

...Sve čakavac može sakriti i zaboraviti, ali dugo će ga odavati artikulacija glasova, čakavski naglasci (osobito akut), intonacijska melodija rečenice, specifičan žustar i živ ritam i tempo njegove fraze...“ Tako je i kod Vladimira Nazora. Iako je pisao, odnosno trudio se pisati na standardnoj štokavštini, nije mogao pobjeći od svojih korijenja. I sam je rekao: „Čakavac sam, u duši, u biti svoj, iako se izražavam štokavštinom... čak je i medvjed Brundo čakavac, uza sve njegovo štokavsko brundanje.

Ušavši u svijet književne štokavice iz kućne talijanštine i zavičajne čakavice, uza sve učenje, nije nikada do kraja ovladao štokavskom stilskom i naglasnom normom. Bio je nesiguran u ophođenju s naglaskom i to je vidljivo stajalo na putu njegovim naporima oko harmonične versifikacije. Štokavština mu nije bila bliska, vidi se to i u njegovoj izjavi iz 1940. kada je komentirajući Gundulićevu Dubravku rekao da je osjetio:

...kako se kod Gundulića, velikoga pjesnika štokavca, prizvuci čakavskog načina naglašavanja riječi čuju još uvijek u njegovim stihovima, ponajviše u rimama dvanaesteraca, a te česte rime, ako su i 'čiste', veoma pridonose zvučnosti stihova (Nazor, 1949: 124).

Naziva Gundulića sretnim pjesnikom jer nije znao za Vuka, Daničića i Maretića, pa nije zazirao od čakavskog izgovora pojedinih riječi (Nazor, 1949: 124).

Nazor o hrvatskom jeziku i metrici govori u eseju “*Equus quagga* ili nešto o mojoj metrici“: *Naš je jezik tako divan instrument da se njime mogu graditi stihovi po Danteovu i po Goetheovu načinu* (Nazor, 1965: 373).

I pjeva mu:

*O njemu, da! O čarobnome vrelu,
što davno ključa iz šikare naše.
 (“O jeziku“, 1942)*

2. Problem i metode istraživanja

Svjestan svojega nepoznavanja štokavštine, Nazor je godinama o njoj učio pa je s vremenom napredovao. Sve do susreta s Natkom Nodilom stvarao je svoje stihove i ne misleći na pravila metrike. Gradio ih je instinktivno, intuitivno, pod uplivom čakavskoga narječja, kojemu se po školovanju i po okolini u kojoj je živio – nije mogao ni znao oteti, kao ni pod uplivom lektire talijanskih pjesnika kojom se onda najviše hranio. Tek su ga Nodilove riječi potaknule da 1911., kad je *Lirika* već bila izašla, obrati pozornost na svoj način građenja stihova. Počinje raditi na metrici. Svoje je prve verzije pjesama prepravljao, ne dirajući u njihov sadržaj. S vremenom je njegova nesređena metrika postala ujednačenija.

Već 1913. u *Novim pjesmama* metrika je bila bolja. Svi su stihovi po stalnom redu jednakih ili različitih stopa. Sam Nazor kaže da je u *Novim pjesmama* sve baš onako kao bi po pravilima štokavskoga naglašavanja i po metrici Trnskog moralo biti:

Još uvijek griješim - i hoteći i ne hoteći - ali sam promijenih metriku, iskoristih, koliko sam znao i mogao, što sam bio do onda naučio o našem štokavskom naglašivanju i dokazao što sam već prije kazao: naš je jezik tako divan instrument da se njime mogu graditi stihovi i po Danteovu i po Goetheovu načinu. Imaju pravo i Gundulić i Trnski pa i narodni guslar (Nazor, 1932: 389).

1915. godine izašle su pjesme *Intima*. Gotovo su sve pjesme u toj zbirci dotjerane do takve mjere da ih se može nazvati uzornima i klasičnima u svojoj vrsti. Nazor je tom zbirkom stao, što se forme tiče, uz bok najpomnjevijim našim pjesnicima najboljeg ukusa, kao što su Kranjčević, Begović... Zadirvljuje ritmika tih pjesama. U osnovi je daktilska stopica, što ne začuđuje jer je daktil oduvijek gospodario u Nazorovoj poeziji. U *Intimama* je samo nekoliko pjesama u trohejskoj stopi, još manje ima ispreplitanja daktila s trohejom, tako da se može reći da je čitava zbirka spjevana u daktilskoj stopi. Daktilski stihovi kao što su: *umorna – sumorna, sanana – lagana, micale – nicale, vrcalo – zrcalo* daju zbirci naročitu punoću suzvučja

pa su gotovo uvijek potpuno čisti, sastavljeni iz riječi sa srodnim konsonantima, jednake vrste i jačine naglaska. Nazor je od širokih daktilskih pseudoheksametara i trohejskih šesnaesteraca prelazio sve češće na kraće stihove: pravio je najrazličnije kombinacije, a u *Intimama* došao prirodno do strofe kojoj oblik i struktura pokazuju citirani dijelovi pjesama (Nazor, 1932: 391).

Zbog svega ovoga za analizu su uzete njegove ranije pjesme, u kojima se osjećao veći utjecaj čakavštine. Upravo prožimanje njegove štokavštine čakavskim elementima tema je ovog rada. S obzirom na Nazorov malen čakavski opus, u radu se željelo istražiti utjecaj čakavskog idioma na njegovo štokavsko stvaralaštvo. Ovaj problem posebno dolazi do izražaja, kako je već rečeno, u ranijim Nazorovim zbirkama, od *Lirike* do *Intime*.

Iako se na početku potraga usmjerila na čakavske elemente u Nazorovoj štokavskoj poeziji, utvrdilo se da je naglasna problematika glavni pokazatelj čakavskoga u njegovu pjesništvu. Ovaj se rad bavi metrikom jer se Nazorova borba s učenjem štokavštine očituje uglavnom u njoj. Svrha rada bila je, prema tome, ispitati i analizirati Nazorov jezik u službi metrike. Analiziran je naglasak, a vezano uz njega i stopa. Analiza je obuhvatila i pojavu dvosložnoga izgovora dvoglasnika, apokopirane infinitive, pojavu pokraćenih glagolskih priloga sadašnjih i prošlih, oblike glagolskih pridjeva radnih muškoga roda u jednini, oblike u množini, dijalektalni leksik i dr.

Na početku proučavanja literature posao se činio puno jednostavnijim: uočiti će se netočni naglasci i time poremećena metrika. No, to ni približno nije bilo tako jednostavno! Različita izdanja donose različite verzije pjesama; neke imaju zabilježene naglaske, neke ne; upravo je pjesnička i čitačka sloboda kako stihove interpretirati. Zapravo je tomu pridonio i sam Nazor svojim preinakama.

U potrazi za metričkim posebnostima u njegovoj lirici krenulo se od prve zbirke *Lirika* iz 1910. godine ili *Pjesme moje mladosti*, kako je naslov zbirke pjesnik preinačio u izdanju iz 1930. godine. Usporedo su analizirane pjesme iz tih dviju verzija zbirki jer je bilo zanimljivo vidjeti koliko je u tridesetak godina o štokavštini i metrici Nazor naučio. Pročitano je i analizirano dvadesetak pjesama iz zbirke *Lirika*¹: *Ars*, *Zoe*, *Karijatida*, *Nepoznato*, *Zeusov kip*, *Ahasver*, *U kavezu*, *U ognjici*, *Šipak*, *Maslina*, *Kiklop*, *Cvrčak*, *Na poljanama*, *Poruka*, *Nečista krv*, *Medvjed*, *Vrelo*, *Konj*, *Himera*, *Uspomene*, *San*, *Jesen*, *Oblaci*.

3. Rezultati analize

U analizi se krenulo od jezičnih osobitosti koje Nazor koristi u službi metrike, za početak s pitanjem dvosložnog izgovora dvoglasnika.

1 Zbirka *Lirika* iz edicije *Sabrana djela* Vladimira Nazora (1876-1949-1976), JAZU, Zagreb, 1977.

3.1. Dvosložni izgovor dvoglasnika

Nezaobilazno je spomenuti Nazorov odnos prema ovoj problematici. Naime, pitanje dvosložnog izgovora dvoglasnika bitan je preduvjet za upoznavanje s njegovom poezijom i shvaćanje njegove metričke i ortoepske neprirodnosti. Treba napomenuti da hrvatski književni jezik nikad nije sadržavao dvosložni izgovor dvoglasnika, što je suvremena kroatistika jasno prihvatila (Brozović, 1991; Škarić, 1996). No, Nazor ga je koristio, želeći dobiti metričku podudarnost stihova. U analiziranim pjesmama dvosložni izgovor dvoglasnika može se naći zapisan na dva načina. U starijoj verziji zabilježeno je npr. *cvieće, uvijek, diete, sviet*, a u novijoj verziji: *cvi-jeće, di-jete, svi-jetu, zvi-jeri, ti-jesne, bi-jeloga, obi-jesnom, zvijer, svi-jeću, svi-jetom, sli-jepa, gni-jezda, bli-jed, ri-ječi, smi-ješi, vi-jencem...* Dvosložnost izgovora dvoglasnika ponekad ističe i naglaskom što se vidi u primjerima: *u svijètu, zvijèri, vijèncem...*

3.2. Jednosložni izgovor dvoglasnika

Zanimljivo je i Nazorovo bilježenje apostrofa na mjestu propisanoga otpalog *i*, što je uredno činio sve do kasnih dvadesetih godina. Evo nekih primjera: *zv'jezda, b'jela, n'jemo, sazr'jet, cv'jeće, st'jena, l'jepa, b'jeli, uv'jek, cv'jeta, d'jete, t'jela, c'jela, don'jet, r'ječi, dv'je, posm'jeh, kar'jatido, n'jema, r'jetko, str'jele, ob'jesnom, st'jena, sm'ješi, c'jeli, b'jesne...*

Ovakvih elizija u Nazora ima jako puno, previše da bi se mogle protumačiti kao *licentia poetica*. Upravo se u tome i očituje njegova pjesnička sloboda. On piše i kroji kako njegovu stihu odgovara, birajući između jednosložnoga *je*, ali ne zazirući ni od dvosložnoga *ije*.

3.3. Izostavljanje vokala

Vrlo su česta različita Nazorova pokraćivanja koja suvremeni standardni jezik ne prihvaća, ali ih pojedini dijalekti redovito imaju. Nazor, naime, prečesto odbacuje pojedine vokale na početku, u sredini ili na kraju riječi pa se postavlja pitanje može li se to tumačiti kao odstupanje zbog versifikacijskih potreba. Vjerojatnije je da je tome u podlozi njegov izvorni jezični ritam riječi. Tako se u njegovim stihovima gotovo uvijek javlja *al'* umjesto 'ali', *il'* umjesto 'ili', *l'* umjesto 'li', *međ'* umjesto 'među', *sred* umjesto 'usred', *hajdmo* umjesto 'hajdemo', *pred vratma* umjesto 'pred vratima'...

Odbacivanje krajnjega vokala zabilježeno je i u infinitivima: *izmamit, spominjat, živjet, doznat, molit, mrijet, postat, donasat, izvabit, gutat...* To se može objasniti versifikacijskim potrebama, posebno zbog toga što nisu svi infinitivi u Nazorovim pjesmama pokraćeni. Sljedeći primjeri govore u prilog tome: *ublažiti, ispuniti, jašiti, gaziti, plašiti, ponijeti, pružati, bacati, svanuti...* To vrijedi i za pokraćene glagolske

priloge sadašnje i prošle: *smijuć, slaveć, krijuć, vraćajuć, zureć, urlajuć, dižuć te došav, uprv...*

Glagolski pridjevi radni (muškoga roda u jednini) uvijek imaju sažete oblike. Naime, vokalska skupina *-ao* u navedenoj vrsti riječi sažimlje se tako da uvijek prevladava drugi vokal. Evo primjera: *plako, moro, gledo, prošo, klico, proputovo, obašo, luto, propo, slušo, obećo, čeko, potjero, zapjevo...* Riječ je o regresivnoj asimilaciji koja je zapažena i u riječima *ko* 'kao' i *zova* 'zaova'. Na nekoliko mjesta ostaje standardnojezični oblik *kao*.

3.4. *Kratka množina*

Vrlo je teško odlučiti u što danas treba svrstati kratke oblike množine u Nazorovu pjesništvu: u poetizme ili u lokalizme. U analiziranim pjesmama nalaze se primjeri: *valima* (I mn.), *nad valima* (L mn.), *kraje* (A mn.), *kralje* (A mn.), *dni* (N mn.), *orli* (N mn.), *luzi* (N mn.), *prami* (N mn.), *na pute* (A mn.)... Naime, osnova jednosložnih i dijela dvosložnih imenica muškoga roda u množinskim oblicima u navedenim primjerima nije proširena segmentom *-ov-* ili *-ev-*. Ipak, u pojedinim pjesmama nalaze se i prošireni oblici: *hramove* (A mn.), *žalovi* (N mn.), *dolove* (A mn.)... Treba naglasiti da ove jezične posebnosti nisu nužno u službi metrike i da se ne može sa sigurnošću utvrditi koja je Nazorova namjera bila kada je birao upravo takve oblike.

3.5. *Nastavci D, L, I u množini*

Od množinskih padeža zanimljivi su D, L i I (neki su već spomenuti). Nastavci tih triju padeža izjednačili su se pa se govori o sinkretiziranim relacijskim morfemima. Imenice muškoga (i srednjega) roda u navedenim padežima imaju morfem *-im* (*-in*), a ženskoga roda *-am* (*-an*). Evo primjera, za muški i srednji rod: *po klancim / klancin, prsim*; za ženski rod: *baštam / baštan, nad kulam, po stubam, rukam, šumam / šuman*. Treba naglasiti da su u pjesmama nađeni i ostvaraji na *-ima* (pronađene u analiziranim pjesmama samo za imenice muškoga roda): *valima, nad valima*. Najvjerojatnije je da bi takvih ostvaraja na *-ima* za muški i srednji rod pa onda i na *-ama* za ženski rod bilo puno više da se analizirao cjelokupni korpus Nazorova pjesništva.

3.6. *Rijetki oblici riječi*

Nazor ne uzima jezičnu građu samo iz svojega jezika zavičaja i djetinjstva, nego poseže u starinu. Često se koristi rijetkim, neobičnim oblicima dobro poznatih riječi. Tako ima: *veljih* za 'velikih', *jošte* za 'još', *tihan* za 'tih', *povratče* za 'povratniče', *njino, njine* za 'njezino', *velji* za 'veliki', *sade* za 'sada', *kadno, kadano* za 'kad ono', *dubljin* za 'dubina', *štono* za 'što', *plam* za 'plamen', *negda* za 'nekad', *glota* za

‘čeljad’, *tudi* za ‘ovdje’, *sveđ* za ‘svugdje’, *međ* za ‘među’, *negda* za ‘nekada’, *veljeg* za ‘većeg’, itd.

3.7. Naglasak

Štokavski je naglasak Nazoru predstavljao izuzetni problem. Jako se trudio, bio je svjestan da taj naglasak dobro ne poznaje, a i mnoge štokavske riječi nije tada imao u svom organskom idiomu. Raspravljao je s brojnim kritičarima o svome stihu i o naglasku, uzimajući u obzir sve što su mu govorili. Koristio se i sam brojnim jezičnim priručnicima, među kojima je bio i Broz-Ivekovićev rječnik (1901) koji mu je nudio krnju sliku o leksiku hrvatskoga jezika u kojemu hrvatska i književna jezična tradicija nisu bile dovoljno zastupljene.

Analizirajući naglasak trebalo je voditi računa o tome je li naglasak zabilježen (što je bilo vrlo rijetko), a ako naglasak nije bio zabilježen, trebalo je analizirati stopu. Kako je to dugotrajniji i zahtjevniji posao (možda za posebno istraživanje), donose se samo primjeri sa zabilježenim naglaskom i to pogrešnim². Npr. *òtkrivena*, *obàš*., *pròcvjetàlo*, *rabòta*, *sunčàne*, *vjekòvā* (*G mn.*), *vukòvā* (*G mn.*)³, *malèna*, *žalòstī*, *zelèna*, *neprèstano*, *sunčànu*, *vedràca* (*G mn.*), *viménā* (*G mn.*), *sunčànī*, *ditiràmb*...

3.8. Prebacivanje naglasaka na prednaglasnicu

Treba napomenuti da Nazor uglavnom nije osjećao ni prebacivanje naglasaka na prednaglasnicu. Ako je katkad u stihovima prebacivao naglasak, onda je to i označavao, naučivši da tako treba biti. Vjerojatno je to osjećao kao odstupanje. No, to se rijetko događalo. Navode se označeni primjeri iz analiziranih pjesama: *nà kip*, *nà zemlju*, *ì ja*, *ù taj*, *ì sav*, *nà to*, *bèž svih*, *òd sveg*, *ì tī*, *ò tvrdo*, *nà zemlju*, *nī riječ*, *ì svi*, *ì znōj*, *dò mōg praga*, *ù mūk*, *ù nōč*, *òd drugōga*, *ìž djecu*, *nà grudi*, *nà dnu*, *òd zlāta*, *ì pjev*, *ù snu*, *nà sūhō*, *dò sūnca*, *kròž kuću*, *ù dōm*, *nà grānu*, *ìž sna*, *ò tvōj*, *zà rōg*, *dò trī*, *ù mene*, *òd tebe*, *ù meni*, *prèd tobōm*... Obilježavanjem nekih prebacivanja svjesno je dobivao štokavske stope: *troheje* à *plug*, *ù tren*, *ù san* i *daktile* à *tvrdū*, *òd časa*, *ù zjeni*, *ì sreće* umjesto čakavskih: *jāmba a plūg*, *u trèn*, *u sàñ* i *amfibraha* *a tvřdu*, *od čàsa*, *u zjèni*, itd.

3.9. Nprebačeni naglasci

Znatno je više primjera u kojem je do prebacivanja trebalo doći, a nije. Previše je primjera kada naglasak nije prebačen na prednaglasnicu da bi se moglo reći da je to u službi metrike. Vjerojatnije je, kako je već rečeno, da je riječ o Nazorovu

² Uspoređeno s rječnicima hrvatskoga jezika (Šonje, 2000 i Anić, 2000).

³ Primjere *vjekòvā* (*G mn.*), *vukòvā* (*G mn.*) rječnici ne donose, ali se mogu prihvatiti kao stariji naglasni oblici.

odnosu prema prebacivanju silaznih naglasaka na prednaglasnicu, o tome da ih nije doživljavao kao standardne oblike. Donose se neke fonetske cjeline u kojima naglasak nije prebačen na prednaglasnicu.

Prva je skupina fonetskih riječi u kojima naglasak nije prebačen na niječnicu jer jedino tu danas mora biti: *ne jeknu, ne kanu, ne treba, ne čuješ, ne slušaj, ne sjeća...* Druga je skupina fonetskih riječi s jednosložnom naglasnicom⁴: *na taj, iz te, u hlad, i mi se, od nje, i crn...* Treća je skupina fonetski riječi s dvosložnom naglasnicom: *pod kojim, uz pjesmu, o tebi, od svoga, u naše, od onih, u mladost, o krvi, i kličem, od milja, i gnjeva, do krvi, u srcu, pod njima, bez štita, bez koplja, sa vatre, u kojem, do vrta, do stana, iz moga, u svome, od školjke, od šiblja, od jarca, oko mene, ne šaljem, i plešem, o hridi, od draži, pred tobom, na zvonke, iz drugog, iz trećeg, pod prućem, u mome, na sijenu, pod srcem, iz kraja, međ vama, u crkvi...*

Svi ovi brojni neoznačeni Nazorovi naglasci skrivaju nečitovane jambe, amfibrabe i anapeste. Npr. u pjesmi *U ognjici* u kojoj je javljaju posljednja dva neobilježena primjera *međ vama, u crkvi* riječ je o amfibrasima. Da je naglasak prebačen na prednaglasnicu, stopa bi bila daktil: *mèđ vama – U U*.

Tuđinac ja nisam. – Ja hoću
 U – U|U – U |U – U
Međ vama. – U crkvi toj svojoj
 U – U |U – U|U – U

3.10. Metrika

Nazor je bio svjestan važnosti metrike i često je o njoj raspravljao. Njegov esej *Equus quagga ili nešto o mojoj metrici* (Nazor, 1965: 372) izuzetno je djelo o njegovim promišljanjima o metrici.

Metrika – ta suverenka Reda riječi u stihu, a vazalka Naglasa, toga bogatoga, ali tvrdoga despota u širokome a neistraženome carstvu našega Ritma.

Znao je da nema hrvatske metrike; svaki je pjesnik morao stvarati svoju vlastitu. Nazor je stvarao svoju metriku *koraknuvši s tla na kome se rodio*, noseći u sebi ono što mu je rodni kraj dao, slušajući *pjev ptica na stablu nasred svoga otoka*. Ulazio je polagano i s mukom u sva dublja područja štokavštine. Stoga kaže:

...a moji stihovi cvrkuću čak i neke jambe i žubore neke anapeste na grančicama stabala koje je niklo i naraslo na otoku gdje caruje čakavština (Nazor, 1965: 372).

⁴ Izdvojene su jednosložne naglasnice od dvosložnih jer se, danas, one kad se s njih naglasak prebacuje, doživljavaju kao obilježene.

S obzirom na metriku i sam je osjećao da stalno griješi. No, nije imao uzor ni pravoga priručnika kojemu bi se priklonio. Jedino što je mogao jest osloniti se na samoga sebe i dalje prisluškivati *pjevanje ptica na stablu nasred svoga otoka* "ulazeći polagano i s mukom u, za njega jedno novo, područje štokavštine (Nazor, 1965: 371-372).

Teško je znati kakav je doista Nazorov ritam stopa jer mu se stihovi najčešće mogu dobro izgovarati na ovakav i onakav način. I sam je bio svjestan da su njegovi jedanaesterci imali naglasna odstupanja, koja su mogla izmaći samo čakavcu s dalmatinskog otoka. Upravo zbog te svjesnosti o odstupanjima, objavljene je pjesme u novijim izdanjima zbirki mijenjao, imajući naravno u vidu metriku. Donose se dvije verzije pjesme *Ars*, iz 1902. i 1930. godine. Očita su njegova nastojanja i prilagođavanja štokavskom naglasku.

Ars, 1902.

Ars, 1930.

Što tražiš jošte od mene? Zar nisam

Što tražiš još od m^{TM} ne? – Zar već nisam

U | - U | - U | - U U || U | - U

U | - U | - U | - U || - U | - U

Sve, sve ti dao? – Sve cvijeće moje

Sve tebi dao? – Sve cvijeće svoje

Mlađane bašte, sve dare života

Mlađahne bašte, sve dare života

Posvetih tebi. Nijesam li mladost,

Prædž te stavih. – Nisam li svu radost

Veselu mladost žrtvovao tebi?

Mladosti svoje žrtvovao tebi?

Odstupanje je već u prvom stihu izvorne verzije pjesme. Da taj stih bude valjan, moralo bi se u njemu čitati *òd mene* umjesto *od mène*. Pretpostavlja se da je Nazor tako mislio jer nije obilježio prebacivanje. Nakon preinake, u novijoj verziji bilježi naglasak na toničkoj riječi da bi dobio trohej.

U brojnim je svojim raspravama pisao o pravilnim i nepravilnim silabičkim sustavima, o važnosti jampskoga jedanaesterca, hrvatskoga stiha kojim pišu i prevode ponajbolji hrvatski pjesnici. Riječ je čovjeku, piscu, pjesniku, književniku koji je svoj jezik volio i cijenio, borio se za njega, brusio ga i bogatio. Svjestan svojih postupaka Nazor (1965: 382) sam za sebe kaže:

*Nitko ne vidje kako sam ja još mlad barbarin s čakavskoga otoka,
neuk i lud – razbio stare klasične metričke kalupe, da napravim od
njih sam sebi svoj stih.*

4. Zaključak

Nazorova angažiranost za jezik i oko jezika iščitava se u svakomu njegovu djelu. Prožimanje štokavštine čakavskim obilježjima posebno je očito u ranijim njegovim pjesmama. Nazorova borba s učenjem štokavštine očituje se uglavnom u metrici pa je predmet istraživanja bio upravo njegov jezik u službi metrike.

Čakavska obilježja pronađena u ovom radu, prvenstveno su naglasak i stopa. Analizom je također obuhvaćen dvosložni i jednosložni izgovor dvoglasnika, izostavljanje vokala, kratka množina, oblici u množini te rijetki oblici riječi.

Analiza pokazuje da Nazor koristi oba oblika, i jednosložni i dvosložni izgovor dvoglasnika, onako kako mu stih nalaže. Zanimljivo je da ni njegova zavičajna bračka čakavica ni kastavska čakavica kojom je pisao pa ni hrvatski književni jezik nisu sadržavali ovakve ostvaraje. Nazor ih je ipak koristio, želeći dobiti metričku podudarnost stihova. Iz analize apokopiranih infinitiva, pokraćenih glagolskih priloga, kratke množine te oblika u D, L, I množine, teško je odrediti kojemu Nazoru te oblike pripojiti: čakavskom ili štokavskom. Ova su obilježja svojstvena i čakavskom i štokavskom jezičnom izričaju pa je stoga nedvojbeno da Nazor gradi svoje stihove, uzimajući iz jezika ono što mu je potrebno. Analiza naglasaka pokazuje da je štokavski naglasak Nazoru predstavljao problem. Nije ga uvijek bilježio, ali gdje jest, pokazuje odstupanja, npr. u riječima *malèna*, *žalòstī*, *ditiràmb*. Uglavnom nije osjećao ni prebacivanje naglasaka na prednaglasnicu. Ako je katkad u stihovima prebacivao naglasak, onda je to i označavao, naučivši da tako treba biti. No, znatno je više primjera u kojem je do prebacivanja trebalo doći, a nije: *ne jeknu*, *na taj*, *pod kojim* itd.

Nazorova je zasluga upravo u tome što su prozodijska svojstva njegovu pjesničkom govoru davala poseban ton. Sva čakavska obilježja pronađena u ovom radu potvrđuju njegovu stalnu borbu s usvajanjem štokavštine, ali i trud da je savlada.

Literatura

- Anić**, Vladimir (2000). *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- Brozović**, Dalibor (1991). Fonologija hrvatskoga književnog jezika. U S. Babić, D. Brozović, M. Moguš, S. Pavešić, I. Škarić, S. Težak (ur.): *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: HAZU — Globus (str. 381-452).
- Jonke**, Ljudevit (1964). Osobitosti književnog jezika. *Književni jezik u teoriji i praksi*. Zagreb: Nakladni zavod Hrvatske.
- Miloš**, Brigita (2002). O poeziji Ljubomira Pavešića. *Riječki filološki dani*, 4. Rijeka: Filozofski fakultet.
- Mihanović**, Nedjeljko (1976). Pjesničko djelo Vladimira Nazora. Zagreb: Školska knjiga.

- Nazor**, Vladimir (1934). Iz pisma urednicima Antologija nove čakavske lirike? U I. Jelenović i H. Petrić (ur.): *Antologija nove čakavske lirike*. Zagreb: St. kugli.
- Nazor**, Vladimir (1949). *Kristali i sjemenke*. Zagreb: Nakladni zavod Hrvatske.
- Vladimir Nazor (1965). Equus Quagga ili nešto o mojoj metrici. U Š. Vučetić: *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, 77. Zagreb: Zora Matica Hrvatska (str. 372-394).
- Nazor**, Vladimir (1997). *Sabrana djela Vladimira Nazora*. U N. Mihanović (ur.). Zagreb: Izdavačko-knjižarsko poduzeće Mladost, Izdavačko-knjižarsko poduzeće Zora, Nakladni zavod Matice hrvatske, Sveučilišna naklada Liber.
- Mihanović**, Nedjeljko (1977). *Nazor Vladimir: Pjesme II*. Zagreb: Mladost, Zora, NZ Matice hrvatske, Liber.
- Mihanović**, Nedjeljko (1999). *Nazor Vladimir: Izbor pjesama*. U I. Pavletić, Vlatko (ur.). Zagreb: Matica hrvatska.
- Samardžija**, Marko (1995). *Leksikologija i povijest hrvatskoga jezika u 20. stoljeću*. Zagreb: Školska knjiga.
- Slamnig**, Ivan (1965). *Disciplina mašte*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Škarić**, Ivo (1996). Što s hrvatskim standardnim refleksom dugoga staroga jata? *Govor*, 13, 1-2.
- Šonje**, Jure (2000). Rječnik hrvatskoga jezika. Zagreb: LZ Miroslav Krleža i Školska knjiga.
- Vidović**, Radovan (1957). Vladimir Nazor i melodija čakavske riječi. *Brački zbornik*, 3. Split: Savjer za prosvjete i kulturu NO općine Brač.
- Vidović**, Radovan: (1971). O čakavskom narječju i o čakavskoj dijalektalnoj književnosti. *Čakavska rič*, 1.

A Metrical Analysis of the Language of Vladimir Nazor

Summary

The work of Vladimir Nazor is characterized by diversity in genre, theme and style. In this article the authors focus on the characteristics of style in Nazor's poetry, or, more precisely, they analyse the metric qualities in the language of his poetry. Special emphasis is given to specific linguistic elements comprising Nazor's poetics. Even though Nazor is considered one of Croatia's greatest Chakavian poets, he primarily wrote in Shtokavian. However, his entire poetic oeuvre was imbued with his native Chakavian dialect. In spite of his great endeavors, Nazor never truly managed to master the use of Shtokavian stylistic and accent norms. Insecurity in the usage of accents hindered his efforts in achieving harmonious versification. This problem is

especially evident in the early poetry collections *Lirika* (1910), *Nove pjesme* (1913), *Intima* (1915) and *Niza od koralja* (1922). For the purpose of analysis in this paper, approximately twenty poems were selected from Nazor's great and varied poetic oeuvre, poems that were composed in his early Shtokavian period and which feature the obvious influence of the Chakavian dialect.

This paper analyzes metrics because this is where Nazor's struggle with mastering Shtokavian is mainly reflected. The goal of this article is thus to provide a metrical analysis of Nazor's language. This analysis also includes the usage of disyllabic pronunciation of diphthongs, the apocope of infinitive affixes, abbreviated past and present verbal adverbs, the singular masculine active participle form, plural forms, dialectal lexis, etc.

The question of the disyllabic pronunciation of diphthongs is important when discussing Nazor's poetry, his metrics and his orthoepic irregularities. Standard Croatian has never featured the disyllabic pronunciation of diphthongs. However, Nazor used it in an attempt to achieve certain types of metre in his verses. Nazor frequently used the apostrophe to mark the elision of a vowel, as well as abbreviations. These include: the omission of certain vowels at the beginning, middle or the end of words; the omission of the last vowel in infinitives; the contraction of the vowel group *ao* into the active participle; and abbreviated plurals. Nazor also used obscure and unusual forms of well-known words.

The Shtokavian accent presented an exceptional problem to Nazor, who was not well versed in it. Many Shtokavian words were not a part of his native idiom; he lacked the feeling for shifting the accent to the proclitic. If he sometimes shifted the accent in his verses, he then marked it as well, having learned that it was the proper, formal form. However, his poetry contained a greater number of examples where this shifting should have occurred and yet it did not.

Nazor was well aware of his continuous erring with metre. However, he did not have a role model or a textbook to turn to. His hendecasyllables contained a kind of accent deviation which could only be found in a Chakavian-speaking Dalmatian islander. It is precisely due to his awareness of accent deviation that he reworked his previously published poems in newer publications. However, it is difficult to truly define Nazor's metrics because his verses can frequently be well pronounced in various ways.

In his fifty-year-long period of literary creation, which was characterized by various literary forms, Nazor left us with one of the largest and most significant oeuvres in Croatian literature of the first half of the twentieth century. He was a writer who loved, appreciated and enriched his language. His poetic work is the best testimony of the depth of his devotion and involvement in language.

Key words: Chakavian dialect, metrics, accent, Shtokavian dialect, Vladimir Nazor